

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Jakelun mukaan

Kirje
31.10.2023

VN/25223/2023 1/3

Kommentointipyyntö valtioneuvoston aluekehittämispäätöksen 2024 – 2027 painopisteluonnoksesta

Työ- ja elinkeinoministeriö pyytää kommenttejanne liitteenä olevasta koosteesta aluekehittämisen painopisteistä [17.11.2023 mennessä otakantaa.fi –palvelussa](https://www.tem.fi/17112023_menessa_otakantaa_fi_palvelussa).

Taustaa

Valtioneuvosto päättää hallituskausittain valtakunnallisista alueiden kehittämisen painopisteistä (*aluekehittämispäätös*). Aluekehittämispäätöksellä ohjataan eri hallinnonalojen ja maakuntien liittojen alueiden kehittämistä ja toimenpiteiden yhteensovittamista. Aluekehittämispäätöksen valmistelee TEM yhteistyössä muiden ministeriöiden, maakuntien liittojen ja muiden aluekehittämisen kannalta keskeisten tahojen kanssa.

Aluekehittämispäätös valmistellaan hallituskauden ensimmäisen vuoden loppuun mennessä. Aluekehittämispäätöksen ja sen toimeenpanosuunnitelman valmistelua, toimeenpanoa ja seurantaa ohjaa alueiden uudistumisen neuvottelukunta (AUNE). AUNE:n valmisteluverkosto on valmistelussa keskeinen työryhmä, joka kokoaa yhteen eri sidosryhmiä.

Aluekehittämispäätös 2024 – 2027 sisältää pääministeri Petteri Orpon hallituskaudella noudatettavat valtioneuvoston toimivallassa olevat painopisteet ja keskushallintotason

tavoitteet, joihin ministeriöt sitoutuvat. Maakuntien liitot huomioivat aluekehittämispäätöksen omissa strategioissaan. Aluekehittämispäätös ohjaa eri hallinnonalojen ja maakuntien alueiden kehittämistä ja niiden toimenpiteiden yhteensovittamista.

Aluekehittämispäätökselle valmistellaan erillinen toimeenpanosuunnitelma keväällä 2024. Toimeenpanosuunnitelmassa kuvataan tarkemmin ne toimet, joilla eri osapuolet edistävät aluekehittämispäätöksen tavoitteita.

Aikajänne

Aluekehittämispäätös valmistellaan hallituskausittain, ja päätös on voimassa 2024 – 2027. Koska aluekehittäminen on pitkäjänteistä näkökulmaa edellyttävää toimintaa, on tavoitteita määritettäessä huomioitava hallituskautta pidempi aikaväli. Vuonna 2022 valmistuneessa Aluekehittämisen suuntaviivat 2040 –työssä on laadittu aluekehittämisen pitkän aikavälin tavoitetilat. Tällä aluekehittämispäätöksellä osaltaan tarkennetaan näitä tavoitteita tälle hallituskaudelle.

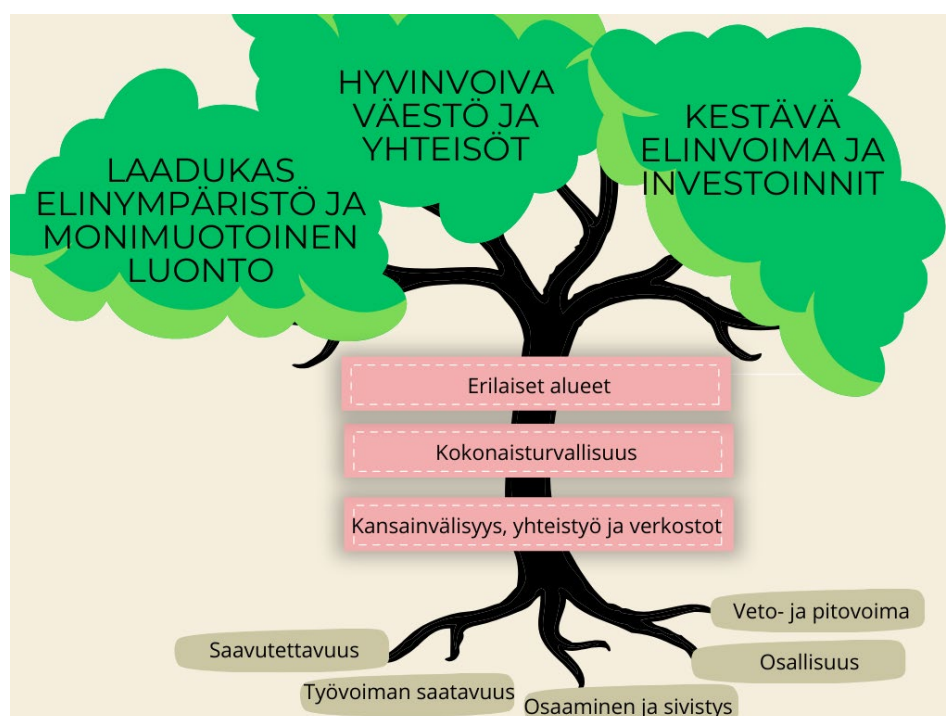
Aluekehittämispäätöksen 2024 – 2027 luonnoksessa painopisteet on jäsennetty kolmeen kokonaisuuteen:

- Laadukas elinympäristö ja monimuotoinen luonto
 - Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt
 - Kestävä elinvoima ja investoinnit
- Kokonaisturvallisuus ja huoltovarmuus, • Kansainvälisyys, verkostot ja yhteistyö sekä • Erilaiset alueet ovat kaikkia painopisteitä poikkileikkaavia näkökulmia.

Aluekehityksen ja painopisteiden kehittämisen edellytyksinä ovat: *alueiden saavutettavuus, työvoiman saatavuus, osaaminen ja sivistys, osallisuus* sekä *veto- ja pitovoima*.

Valmiissa päätöksessä poikkileikkaavia näkökulmia ja aluekehittämisen edellytyksiä on tarkoitus käsitellä kunkin painopisteen kohdalla siten, että ne sisältyvät kussakin painopisteessä kuvattuihin tavoitetiloihin ja tavoitteisiin (niille ei määritetä omia tavoitteita). Nämä voidaan kuitenkin taustoittaa omina kokonaisuuksinaan.

ALUEKEHITTÄMISEN PAINOPISTEET, POIKKILEIKKAAVAT TEEMAT JA EDELLYTYKSET

Kommenttikierros on tärkeä osa valmistelua. Kommenttikierroksella kootaan sidosryhmien näkemyksiä painopisteistä, poikkileikkaavista teemoista ja aluekehittämisen edellytyksistä ja erityisesti näihin liittyvistä muutostarpeista.

Valmisteluaikataulu

Aluekehittämispäätöksen valmistelun seuraava kaikille ilmoittautuneille avoin [työpaja pidetään 23.11. Lahdessa](#) Aluekehittämispäivien yhteydessä (myös Teams-osallistuminen on mahdollista). Työpajassa hyödynnetään kommenttikierrokselta saatua aineistoa.

Päätös valmistellaan vuoden 2023 loppuun mennessä ja valtioneuvoston on tarkoitus käsitellä päätös alkuvuodesta 2024.

Lisätiedot: johtava asiantuntija Petra Stenfors, TEM, p. 0295 047 282
neuvotteleva virkamies Mikko Härkönen, TEM, p. 0295 047 889

Tapani Mattila
teollisuusneuvos

Petra Stenfors
johtava asiantuntija

LIITTEET Liite 1. Kooste aluekehittämispäätöksen painopistevalmistelusta
Liite 2. Kommentointikierroksen kysymykset

JAKELU MMM, kirjaamo
OKM, kirjaamo
STM, kirjaamo
SM, kirjaamo
LVM, kirjaamo
YM, kirjaamo
UM, kirjaamo
VM, kirjaamo
PLM, kirjaamo
maakuntien liitot, kirjaamot
ELY-keskukset, kirjaamot
Kuntaliitto, kirjaamo
Alueiden uudistumisen neuvottelukunta ja valmisteluverkosto
SANK, pääsihteeri
MANE, pääsihteeri
KAPU, pääsihteeri
TEM osastot ja yksiköt
TEM, AKO ryhmät
Valmistelutyöpajaan 21.9.2023 kutsutut

VN/25223/2023-TEM-2

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons:

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Valtioneuvoston aluekehittämispäätös

Painopisteet, poikkileikkaavat näkökulmat ja keskeiset
sisällöt - **luonnos kommenttikierrokselle (27.10.2023)**

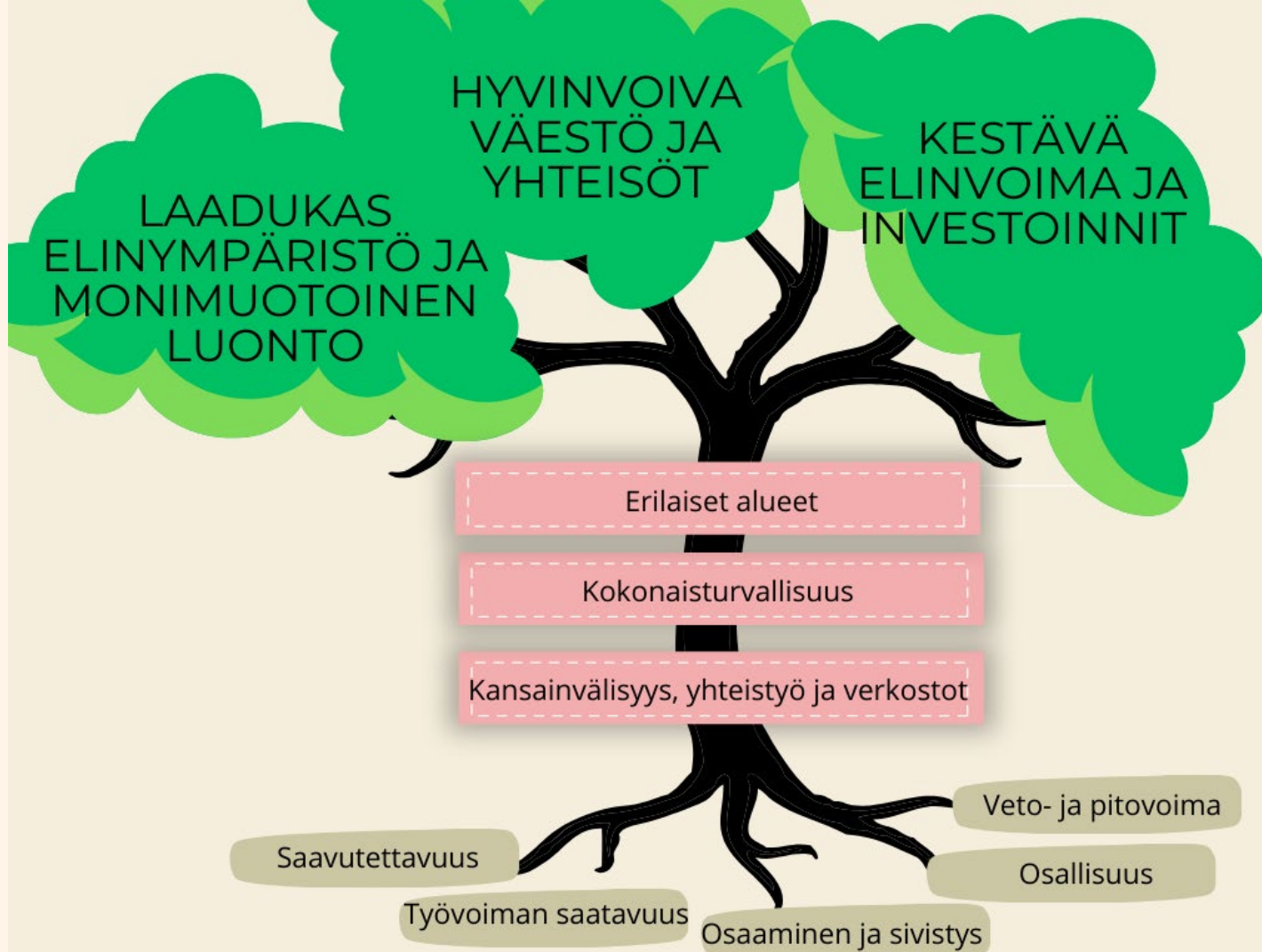
Valmisteluprosessi

- Aluekehittämispäätöksen 2024 – 2027 luonnos on valmisteltu laajassa yhteistyössä ministeriöiden, maakuntien liittojen, kuntien, elyjen, järjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa
- Luonnos perustuu työpajojen (21.8., 21.9) valmisteluun sekä erityisesti Alueiden uudistumisen neuvottelukunnan (AUNE) valmisteluverkoston työskentelyyn
- Valmistelun taustalla ovat vuonna 2022 valmistunut *Aluekehittämisen suuntaviivat 2040* –tulevaisuustyö, hallitusohjelma sekä edellinen aluekehittämispäätös.
 - **Huom!** Suuntaviivatyön tai edellisen ALKE-päätöksen tekstit eivät tule sellaisenaan sisältymään uuteen päätökseen, vaan jatkuvuuden varmistamiseksi niitä hyödynnetään valmistelussa uuden päätöksen painopisteiden kannalta relevantein osin
- Seuraavat valmistelustepit ovat AUNE-verkoston työpaja 1.11. sekä kaikille avoin työpaja 23.11. aluekehittämispäivien yhteydessä Lahdessa
- Päätös käsitellään AUNE:ssa 19.12. ja valtioneuvostossa tammikuussa

Sisällysluettelo

• Aluekehittämisen painopisteet, poikkileikkaavat teemat ja edellytykset.....	4
• Aluekehittämispäätös 2024 – 2027.....	5
• Rakenneluonnos	6
• Painopiste: Laadukas elinympäristö ja monimuotoinen luonto.....	7-8
• Painopiste: Kestävän elinvoima ja investoinnit.....	9-11
• Painopiste: Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt.....	12-13
• Poikkileikkaava teema: Kokonaisturvallisuus.....	14
• Poikkileikkaava teema: Verkostot, yhteistyö ja kansainvälisyys.....	15
• Poikkileikkaava teema: Erilaiset alueet.....	16
• Aluekehittämisen edellytys: Työvoiman saatavuus sekä osaaminen ja sivistys.....	17
• Aluekehittämisen edellytys: Osaaminen ja sivistys.....	18
• Aluekehittämisen edellytys: Osallisuus.....	19
• Aluekehittämisen edellytys: Saavutettavuus.....	20
• Aluekehittämisen edellytys: Veto- ja pitovoima (puuttuu luonnoksesta)	

Aluekehittämispäätös 2024 – 2027 *luonnos*

Aluekehittämispäätös 2024 – 2027 sisältää pääministeri Petteri Orpon hallituskaudella noudatettavat valtioneuvoston toimivallassa olevat painopisteet ja keskushallintotason tavoitteet, joihin ministeriöt sitoutuvat. Maakuntien liitot huomioivat aluekehittämispäätöksen omissa strategioissaan. Aluekehittämispäätös ohjaa eri hallinnonalojen ja maakuntien alueiden kehittämistä ja niiden toimenpiteiden yhteensovittamista.

Alueiden omiin vahvuuksiin ja tasapainoiseen aluekehittämiseen nojaavan politiikan tavoitteet ja toimenpiteet kytkeytyvät hallitusohjelmaan. Vahva ja välittävä Suomi rakentuu erilaisten alueiden elinvoimaisuudesta ja yhteisestä menestyksestä.

Tässä aluekehittämispäätöksessä painopisteet ja strategiset toimenpiteet on jäsennetty kolmeen kokonaisuuteen:

- Laadukas elinympäristö ja monimuotoinen luonto
- Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt
- Kestävä elinvoima ja investoinnit

Turvallisuus ja huoltovarmuus, kansainvälisyys, verkostot ja yhteistyö sekä erilaiset alueet ovat kaikkia painopisteitä poikkileikkaavia näkökulmia.

Aluekehityksen ja painopisteiden kehittämisen edellytyksinä ovat: *alueiden saavutettavuus, työvoiman saatavuus, osaaminen ja sivistys, osallisuus sekä veto- ja pitovoima.*

Valmiissa päätöksessä poikkileikkaavia näkökulmia ja aluekehittämisen edellytyksiä on tarkoitus käsitellä kunkin painopisteen kohdalla.

Aluekehittämispäätöksen rakenneluonnos

Painopiste: Laadukas elinympäristö ja monimuotoinen luonto 1/2

Ilmastomuutos ja luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen ovat ihmiskunnan vakavimpia ongelmia. Kestävyyks kriisin ratkaiseminen edellyttää nopeaa systeemistä muutosta yhteiskunnassa. Suomella on hyvät mahdollisuudet kestävän kehityksen mukaiseen ekologiseen jälleenrakentamiseen vakaan ja kestävän yhteiskuntarakenteen, koulutetun väestön ja korkean teknologiaosaamisen maana. Ilmastomuutoksen ja sitä hillitsevien toimien systemisten vaikutusten arvioinnin, seurannan ja ennakkoinnin tueksi tarvitaan monialaista tutkimusta ja välineitä. (LÄHDE: *Nykyinen aluekehittämiss päätös*)

Kaavoitus ja asuminen mahdollisuudet muuttuvat, raaka-aineiden ja luonnon arvostus nousevat, kaupunkien ja maaseudun suhde saattaa olla muutoksessa. Ilmastomuutoksen, siihen sopeutumisen sekä sitä heikentävien toimien vaikutukset liikkumiseen, energiamurros ja uudenlaiset arvostukset muuttavat ihmisten toimintaa ja heijastuvat yhdyskunta- ja aluerakenteen muutoksena. Sekä ilmastomuutokseen sopeutuminen, että sen vastainen työ ja luontokadon ehkäiseminen ovat kriittisiä tekijöitä alueiden elinvoimaisuuden kannalta. (LÄHDE: Aluekehittämisen suuntaviivat 2040)

Hallitusohjelmassa tavoitteena on hiilineutraalia ja luontokadon pysäyttävää Suomi.

Huomioitavaa työpajoista:

- Saavutettavuus ja kestävä alue- ja yhdyskuntarakenne & yhdyskuntatekniikka
- Alueellisin toimin vähennetään päästöjä, kasvatetaan hiilinieluja, edistetään luonnonvarojen kestävää käyttöä ja lisätään kilpailukykyä

Huomioitavaa (esimerkkejä nykyisestä alke-päätöksestä):

- Fyysinen ympäristö ja maankäytön suunnittelu vaikuttavat ihmisten liikkumiseen ja toimintakykyyn, ja kestävän arjen mahdollistamiseen
- Vahvistetaan aluekehittämisen toimia ilmastomuutoksen hillitsemisessä ja hiilineutraaliin kiertotalouteen siirtymisessä.
- Alueellisilla toimilla vähennetään päästöjä, kasvatetaan hiilinieluja, edistetään luonnonvarojen käytön kestävyyttä ja lisätään kilpailukykyä.
- Ilmastomuutoksen vaikutukset huomioidaan sekä kansallisesti että alueilla strategisessa päätöksenteossa sekä toiminnan suunnittelussa.
- Varautuminen ja sopeutuminen edellyttävät riskien analysointia sekä vaikutusten ennakkointia.
- Luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämiseksi vahvistetaan aluekehittämistoimijoiden yhteistyötä.
- Monimuotoisuuden turvaaminen huomioidaan ennakkollisesti hankkeiden ja suunnitelmien valmistelussa ja päätöksenteossa.
- Ilmastovaikutusten arviointi ja seuranta huomioidaan osana aluekehittämisen toimeenpanoa

Painopiste: Laadukas elinympäristö ja monimuotoinen luonto 2/2

Huomioitavaa/hallitusohjelma:

- Ilmastonmuutokseen sopeutuminen, sään ääri-ilmiöt ja tulvariskit yhdyskuntarakenteen suunnittelussa
- Hiilineutraali ja luontokadon pysäyttävä Suomi
- Bio- ja kiertotalousratkaisut
- Puhdas siirtymä
- Saaristomeren ja muiden vesistöjen suojelu, Saaristomeren valuma-alueesta ravinnekierron pilottialue, Saaristomerothjelma
- Selvitetään harvaanasuttujen alueiden jätevesien keskitettyä ja tehokasta käsittelyä erityisesti Saaristomerellä ja rannikkoalueilla.
- Ravinnekiertoa edistetään teknologianeutraalisti ja yhteiskunnallinen kysyntä edellä.
- Biokaasun tuotantoprosessin lopputuotteiden käytön mahdollistaminen, biokaasuinvestointien ennakoitava toimintaympäristö
- Teknologisia ratkaisuja ravinneylijäämän siirtämiseksi alijäämän alueille kustannustehokkaasti.
- Kannusteet hyvään agroekologiaan ja hyvinvoivaan maaperään

Painopiste: Kestävä elinvoima ja investoinnit 1/3

Alueilla ja kunnilla on merkityksellinen rooli elinkeinoelämän vihreän ja digisiirtymän mahdollistamisessa ja saavuttamisessa. Kokonaisvaltaisen kestävyys huomioivassa elinkeinotoiminnassa on siirryttävä aktiivisesti pois ilmastolle ja ympäristölle epäystävällisestä toiminnasta. Kestävän muutoksen takaamiseksi vihreän siirtymän tulee olla osallistava ja paikallisia ratkaisuja huomioiva. Muutoksen pohjana on ajattelun ohjaaminen kestävälle perustalle ja uskallus tukea muutosta kohti ekologisesti kestävää taloutta ja elinkeinotoimintaa, joka nojaa vähähiilisiin sekä kiertotaloutta ja luonnon monimuotoisuutta edistäviin ratkaisuihin.

Alueellisen elinvoimaisuuden käsitettä on myös tarkasteltava laajemmin kuin taloudellisen kasvun näkökulmista.

Alueiden kestävä elinvoima kattaa kaikki kestävä kehityksen näkökulmat: se on kestävää niin ekologisen, taloudellisen, sosiaalisen kuin kulttuurisen kestävyys osalta.

Kestävää elinvoimaa rakennettaessa huomion kohteena ovat erityisesti vaikuttavat voimakkaasti digitalisaatio, ilmastomuutos ja luontokato, verkostot, muutosjoustavuus ja turvallisuus.

LÄHDE: ALUEKEHITTÄMISEN SUUNTAVIVAT 2040

Painopiste: Kestävä elinvoima ja investoinnit 2/3

Huomioitavaa / hallitusohjelma:

- Talen Boost –ohjelma (kv-rekrytointi)
- TKI- panostukset, hyvinvointialueiden rooli alueellisissa ja kansallisissa TKI-ekosysteemeissä
- Investointinyrkki
- Suuralueohjelmat yhtenä toimintatapana muiden tapojen joukossa (maakunnittainen kehittäminen, teemaverkostot)
- Raideliikennehankkeet
- Maaseudun ja saariston elinvoimaisuudesta huolehtiminen edellytys omavaraisuuden ja huoltovarmuuden turvaamiselle. Luonto- ja saaristomatkailu, toimiva saaristoliikenne, saaristolain päivitys. Maaseutupoliittinen selonteko. Arvioidaan tarve perustaa kansallinen ruokapaneeli. Selvitetään mahdollisuuksia luoda kannustimia maaseudulle ja saaristoon muuttamisen edistämiseksi.
- Kotimaisen ruoantuotannon pitkän aikavälin strategia ja kasvuohjelma. Ruoantuotannon toimintaedellytysten edistäminen osana eurooppalaista ruoantuotantoa ja vahvoja sisämarkkinoita – ruokaturvallisuus ja omavaraisuus
- Suomen CAP-suunnitelman kansallisen rahoitusosuuden vähennys vuosina 2025–2027
- Huoltovarmuus on yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden perusta. Huoltovarmuuden näkökulma otetaan huomioon kaikessa päätöksenteossa kaikilla hallinnonaloilla.
- Energiahuoltovarmuus, puhtaan energian siirtymä. Kotimaisten polttoaineiden, kuten puupohjaisten polttoaineiden ja turpeen, saatavuus ja vahvat toimitusketjut.
- Vahvistetaan yritysten kasvua ja kansainvälistymistä tukevaa elinkeino- ja teollisuuspolitiikkaa, Teollisuuspoliittisen strategian laatiminen
- Tuplataan kasvuhakuisten keskisuurten yrittäjävetoisten yritysten (ns. Mittelstand) määrä vuoteen 2030 mennessä
- Luodaan edellytyksiä maailman parhaan startup- ja kasvuyritysekosysteemin kehittymiselle
- Kansallinen toimintamalli isojen investointihankkeiden kotiuttamiseksi ja houkuttelemiseksi Suomeen ja ”investointinyrkki”
- Valtion kotimaista pääomasijoitus- ja yritysrahoitustoimintaa tehostetaan
- Vahvistetaan viennin edistämisen rakenteita. Finnvera Oyj:tä koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus. Team Finland -verkoston toiminta ja johtaminen uudistetaan, vahvistetaan palvelutalouden kasvuedellytyksiä ja monipuolistetaan viennin rakenteita.
- Moninaiseen yrittäjyyteen ja yrityspalveluihin liittyvä kehittäminen (yrityspalvelujen kehittäminen, omistajanvaihdokset, tukipalvelut ja neuvonta myös yksinyrittäjille, mikroyrittäjille ja aloittaville yrittäjille, 1. työntekijän palkkaamisen helpottaminen
- Lupa-, ohjaus- ja valvontatehtävät kootaan uuteen monialaiseen virastoon/ luodaan yhden luukun periaatteen mukaiset sujuvat viranomais- ja luvitusprosessit
- Edistetään EU:n ulkoraja-alueiden elinvoiman vahvistamista Suomessa.

Kestävä elinvoima ja investoinnit 3/3

Huomioitavaa/ työpajat:

- **Kestävyys ja sen eri osa-alueet alueiden menestymisen ja elinvoiman perustana, kestävä kasvu**
- › **Alueiden vahvuudet elinvoiman perustana**
 - › Alueiden vahvuudet tunnistava ja niihin pohjautuvat kansalliset strategiat ja suunnitelmat, esim. teollisuuspolitiikka ja teollisuusstrategia
 - › Kansainvälisten teollisuusinvestointien houkuttelu ja menestyminen
 - › TKI-toiminnan vahvistaminen kasvun veturina kaikilla alueilla
 - › Suomen kilpailukyvyyn vahvistaminen kansainvälisesti Suomen ja alueiden vahvuuksiin perustuen on keskeinen tavoite
 - › Luonnonvarojen kestävä käyttö
- **Osaava työvoima** (kansainvälisen työvoiman houkuttelu ja integointi, työvoiman tarjonta, uudenlaista osaamista elinkeinoelämän tarpeisiin, alueiden erilaistuvat tarpeet, koulutuksen saavutettavuus, korkeakoulupaikkojen kohdentuminen, koulutustason nosto, kausityövoima, yhteisöjen vastaanottokyky, houkuttelevuus, arvot sekä pehmeät tekijät)
- **Osallistava vihreä siirtymä ja elinkeinotoiminnan uudistuminen**
 - Vihreän siirtymän edistäminen energian, logistiikan ja teknologiateollisuuden innovaatioiden avulla
 - Kaikenkokoisten yritysten rooli vihreässä siirtymässä (erityisesti mittelstand ja pienet yritykset)
 - Kestävät investoinnit alueiden vahvuuksiin perustuen
 - Puhdas energia, huoltovarmuus
 - Ilmastolle haitallisesta toiminnasta ja sen tukemisesta luopuminen
 - Osallisuuden vahvistaminen vihreässä siirtymässä
 - omistajanvaihdosten edistäminen ja yritysten yhteistyön lisääminen
- **Kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö ja verkostojen vahvistaminen**
 - Yritysten ja tutkimus- ja oppilaitosten verkostoituminen
 - Alueiden vahvuuksien tunnistaminen ja osaamisen jakaminen verkostoissa
 - Kansainväliset konsortiot, EU-tasoisien rahoituksen saanti Suomeen
- **investointien tukeminen** tukemalla toimintaympäristöä (asunnot, maankäyttö, liikenneratkaisut, saavutettavuus, koulutus
- **ilmastonmuutoksen hillintä sekä hallinta**, ilmastolähtöiset ratkaisut,
- **kv-opiskelijoiden houkuttelu**
- **ennakointi**
- **yhdyspinnat työllisyysalueiden kanssa**
- **saamelaisten oikeudet**

Painopiste: Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt 1/2

Väestörakenteiden muuttuessa näkökulma kiinnittyy tapoihin, joilla alueet vastaavat muutokseen. Älykkään sopeutumisen periaatteen mukaisesti alueiden on tarve mukautua ja uudistua tunnistaen niin omat vahvuutensa kuin yhteistyön ja verkostojen mahdollisuudet. Väestökehityksen lähtökohdat ja tuleva kehitys eri alueilla ovat hyvin erilaisia. Osissa alueita väestörakenne vanhenee ja supistuu ja toisaalla kasvaa. Kehittämistyön, suunnittelun ja strategioiden on oltava oikea-aikaisia ja tietoon perustuvia. Aluekehittämisessä on huomioitava, miten voidaan vaikuttaa muuttuvan väestön kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja osallisuuteen erilaisilla alueilla.

Maahanmuutto lisääntyy Suomessa, mutta kohdistuu erityisesti pääkaupunkiseudulle ja muutamaan kasvukeskukseen. Myös alueiden sisällä maahanmuutto keskittyy suurimpiin keskuksiin. Aluekehittämisen huomio kohdistuu kotoutumisen ja yhteisöjen vastaanottokyvykkyyden vahvistamiseen. Monikulttuurisuuden vahvistuminen tulee osaltaan suuntaamaan aluekehittämisen toimia. Samanaikaisesti on tarvetta löytää tapoja houkutella maahanmuuttajia myös kasvukeskusten ulkopuolelle. Aluekehittämisessä on huomioitava, miten erityyppisten alueiden ja kasvukeskusten ulkopuolisten alueiden kansainvälistä vetovoimaa voidaan lisätä ja miten kasvava monikulttuurisuus näkyy yhteisöjen, palvelujen ja yritysten kehittämisessä sekä alueiden suunnittelussa. (LÄHDE: *Aluekehityksen suuntaviivat 2040*)

Huomioitavaa (työpajat):

- Ihmisten hyvinvointi kaiken tekemisen tavoitteena
- Nuoret ja lasten hyvinvointi on tärkeä perusta tulevalle aluekehitykselle, ja heidän tarpeitaan on huomioitava laajasti.
- Monikulttuurisuus
- Työllisyys, osallisuus, eriarvoistumisen ehkäisy
- Arvot, demokratia ja sivistys hyvinvoinnin perustana
- Kulttuuri ja liikunta
- Olosuhteet tukevat aktiivista kansalaisuutta ja erilaisuuden hyväksymistä, mikä edistää yhteisöllisyyttä ja osallisuutta.
- Alueilla toimivat järjestöt ja niiden resursointi ovat tärkeitä osallisuuden ja hyvinvoinnin rakentamisessa.
- Fyysinen ympäristö ja maankäytön suunnittelu vaikuttavat ihmisten liikkumiseen ja toimintakykyyn, mikä on keskeinen tekijä aluekehityksessä.
- Hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyön vahvistaminen terveyden edistämisessä ja palvelujen tarjoamisessa on olennaista.
- Hyvinvointialueet –yhdyspinnat ja työllisyysalueet – yhdyspinnat

Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt 2/2

Huomioitavaa hallitusohjelmasta:

- Kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyötä selkiytetään ja vahvistetaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä sekä työllisyyden edistämisessä.
- Tuetaan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämistä poikkihallinnollisella yhteistyöllä sekä vahvistetaan kaikkien väestöryhmien hyvinvoinnin näkökulmaa ja sen tietopohjaa hyvinvointialueiden ja kuntien ohjauksessa.
- Työhön kannustava sosiaaliturva ja työelämän kehittäminen ml. työ- ja toimintakyvyn edistäminen ja Hyvän työn ohjelma
- Poikkihallinnollinen tasa-arvo ohjelma
- Palvelureformi (sote) turvaa palveluiden saatavuutta ja jatkuvuutta alueilla
- Suomen eri alueiden luontaiset vahvuudet ja erityisosaaminen on hyödynnettävä tavoilla, jotka tukevat monialaista yritystoimintaa, investointeja, teollisuutta sekä vientiä.
- Mahdollisuudet hyvään elämään, sen rakentamiseen ja kannattavaan yritystoimintaan maaseudulla edellyttävät toimia, jotka pohjautuvat alueiden vahvuuksiin ja ihmisten tarpeisiin. Hallitus näkee elinvoimaisen maaseudun elinehtona koko Suomen hyvinvoinnille.
- Hallitus sujuvoittaa liikkumista riippumatta kulkumuodosta. Alueelliset erot tunnistetaan, ihmisten vapaus valita itselleen tarkoituksenmukaisin tapa asua ja liikkua. Hallitus varmistaa, etteivät liikkumisen kustannukset synnytä estettä tai kannustinloukkua työssäkäynnille kaupungeissa tai maaseudulla.
- Asumisen ja liikkumisen edellytyksistä huolehditaan koko Suomessa.
- Verkko-yhteyksien rakentamista esimerkiksi sähköverkon rakentamisen ja tiehankkeiden yhteydessä kannustetaan
- Koko maan kattaviin, riittävän nopeisiin ja häiriöttömiin tietoliikenneyhteyksiin kohdennetaan riittävät resurssit. Arvioidaan tarvetta jatkaa laajakaistatukiohjelmaa.

Poikkileikkaava teema: Kokonaisturvallisuus

Suomen turvallisuusympäristö on muuttunut. Venäjän Ukrainassa aloittama sota, ilmastonmuutos, sosiaalinen eriarvoistuminen, pandemian ennestään vahvistama yksinäisyys ja osattomuuden tunne, digitaalisen kybermaailman uhat sekä huolestuttava talouden kehitys ovat haasteita, joiden seuraukset ovat ennakoimattomia. Turvattomuuden tunne lisääntyy, kun omaan elämään vaikuttamisen mahdollisuuksia on vaikea tunnistaa. Turvallisuus vaikuttaa myös Suomen kiinnostavuuteen kansainvälisten investointien ja osaajien näkökulmasta.

Suomen vahvuutena on, että pieni ja tasa-arvoinen maa selviää joustavasti kriiseistä. Vahva luottamus kanssaihmiisiin ja viranomaisiin luo turvaa. Turvallisuusnäkökohtien korostuminen merkitsee mm. huoltovarmuuden, saavutettavuuden, sosiaalisen eriarvoisuuden vähentämisen sekä yhteiskunnan perustana olevan demokratian ja arvomaailman merkitysten vahvistumista aluekehittämisessä.

Viime vuosina olemme kokeneet ennakoimattomia kehityskulkuja, jotka ovat vaikuttaneet niin ihmisiin, yrityksiin kuin julkisiin toimijoihin. Toimintatapoja on jouduttu muuttamaan nopeassa aikataulussa. Myös elinkeinoelämän suuret rakenteelliset muutokset edellyttävät niin ajattelumallien ja toimintatapojen uudistumista kuin investointejakin. Muutosjoustavuus ja alueen toimijoiden kyvykkyys koota voimansa toimimaan nopeasti uudella tavalla ovat jatkossakin yhä merkittävämmässä roolissa alueiden elinvoimaisuuden rakentamisessa. LÄHDE: ALUEKEHITTÄMISEN SUUNTAIVIIVAT 2040

Huomioitavia näkökulmia (työpajat):

- Lähtökohtana **kokonaisturvallisuus**, joka kattaa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehtimisen ml. huoltovarmuus
- **Yhteistyö, joustavuus ja resilienssi:** Toimijoiden välinen yhteistyö ja joustavuus ovat avainasemassa turvallisuuden takaamisessa.
- **Ilmastonmuutos ja ympäristöturvallisuus:** Ilmastonmuutos on otettava huomioon osana turvallisuutta, ja ympäristöturvallisuuteen on kiinnitettävä huomiota.
- **Huoltovarmuus ja omavaraisuus:** Huoltovarmuus – erityisesti elintarvikkeiden ja energian osalta – on keskiössä aluekehittämisessä
- **Yhteisöllisyys ja demokratia:** Yhteisöllisyys, osallisuus ja demokratian ylläpitäminen ovat sisäisen turvallisuuden perustekijöitä ja näitä vahvistetaan aluekehittämisen toimin. Medialukutaidon edistäminen on tärkeää kansalaisten valmiuksien kannalta.
- **Kyberturvallisuus:** Kyberturvallisuus on keskeinen osa kokonaisturvallisuutta. Eri alueiden vahvuuksia kyberturvallisuuden vahvistamisessa hyödynnetään kansallisesti ja kansallisen ja alueellisen tason yhteistyötä kehitetään
- **Puolustusteollisuuden** ja palvelujen kysynnän kasvunäkymät huomioitava myös yrityskehityksessä. Turvallisuusnäkökohdat kytkeytyvät myös erityisesti elintarvike-, energia-, logistiikka-, terveys-, teollisuus-, finanssialan kehittämiseen.
- **Toimintaympäristön muutokset** myös muutoin kuin Venäjän hyökkäyssodan seurauksena

Poikkileikkaava teema: Verkostot, yhteistyö ja kansainvälisyys

Kansallisten ja kansainvälisten osaamis-, elinkeino- ja hyvinvointiverkostojen merkitys korostuu koko ajan. Verkostojen merkitys alueiden kestävän elinvoiman tukena on tunnistettu, mikä edellyttää resurssien suuntaamista verkostojen vahvistamiseen.

Väestörakenteen kehitys korostaa yhteistyön ja verkostojen merkitystä entisestään. Digitalisaatiolla on merkittävä rooli osaamisverkostoihin kytkeytymisen kannalta. Suomalaisen osaamisen korkean tason säilyttämiseksi sekä alueiden kestävän elinvoiman rakentamiseksi on tärkeää, että eri alueiden osaamiskeskittymät täydentävät toisiaan ja verkostoitumista vahvistetaan.

Alueen toimijoiden kyvykkyys kytkeytyä kansainvälisiin ja kansallisiin verkostoihin on olennaista. Eri toimijoiden vuoropuhelu (kuten tutkimus- ja oppilaitokset, yritykset, julkinen sektori, kolmas sektori) vahvistaa alueiden osaamispääomaa, kansainvälistä houkuttelevuutta ja elinkeinoelämän toimintaa kansainvälisessä kärjessä. Kansainvälisiä osaajaverkostoja on vahvistettava aktiivisesti myös uusiin suuntiin.

Huomioitavaa:

- Digitalisaation hyödyntäminen osaamisverkostojen vahvistamisessa
- Koulutuksen monipaikkaisuuden tukeminen
- Toimijoiden olemassa olevien verkostojen vahvistaminen sekä aktiivinen kiinnittyminen uusiin verkostoihin ja uusiin kansainvälisiin yhteyksiin alueen vahvuuksia ja elinkeinoelämän tarpeita tukevalla tavalla

LÄHDE: ALUEKEHITTÄMISEN SUUNTAVIIVAT 2040

Poikkileikkaava teema: Erilaiset alueet

Aluekehittämispäätöksen keskeiset teemat, aluekehittämisen edellytykset ja poikkileikkaavat näkökulmat yhdistävät suomalaisia alueita ja haastavat alueita vastaamaan kysymyksiin yhdessä. Kehityskulut ja eri toimien vaikutukset eroavat kuitenkin toisistaan aluekohtaisesti.

Maantieteellisten erojen ohella suomalaiset alueet eroavat toisistaan väestönkehityksen eri suuntiin vievien kehityskulkujen perusteella. Väestönkehityksen erilaistuminen vaikuttaa moninaisesti siihen, millaiseksi alueiden väestöpohja, palvelut ja niiden saavutettavuus, elinkeinotoiminta, hyvinvointi, liikkuminen tai asuminen muotoutuvat. Erilaistumiskehityksen nähdään yhä voimistuvan. Vaikka väestöpohja suomalaisilla alueilla moninaistuu sosiaalisesti ja kulttuurisesti, näkyy tämä erilaisilla alueilla eri tavoin.

Aluekehittämisen tehtävänä on varmistaa, että erilaisten alueiden vahvuudet ovat rakentamassa yhteistä hyvinvointia. Tämä edellyttää eri alueiden kehittämisen tarpeiden tunnistamista ja niihin vastaamista.

LÄHDE: ALUEKEHITTÄMISEN SUUNTAVIIVAT 2040

Huomioitavaa (työpajoista):

- Syntyvyyden lasku, väestön vanheneminen ja sisäinen ja ulkoinen muuttoliike merkitsevät erilaisia haasteita tai mahdollisuuksia eri alueilla
- Palvelujen saatavuuden kehittäminen väestön tarpeisiin vastaten niin harvaan asutuilla alueilla kuin voimakkaasti kasvavilla kaupunkiseuduillakin
- Älykäs sopeutuminen yhtenä tärkeänä aluekehittämistä suuntaavana näkökulmana
- Toimien kohdentaminen aluelähtöisesti, alueiden tilanne, tarpeet ja kehitysnäkymät huomioiden
- Alueiden erilaisten vahvuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen kansallisissa politiikoissa
- Samankaltaisten kysymysten kanssa kamppailevien alueiden voimavaroja ja osaamista yhdistävien yhteistyömuotojen ja verkostojen vahvistaminen
- Alueiden erilaisuus ei jakaudu tilastollisten (tms) aluejakojen perusteella, vaan tarkasteltavasta teemasta riippuen, joten kategorisointia on syytä välttää ja vahvistaa herkkyyttä tunnistaa erilaisia tilanteita
- Naapurimaakunnilla voi olla merkittäviä eroja esimerkiksi taloudellisessa kehityksessä, koulutustasossa ja tuottavuudessa.

Aluekehittämisen edellytyksiä: Työvoiman saatavuus

Osaava työvoima ja työperusteinen maahanmuutto ovat edellytyksiä kestävästä elinvoimasta rakentamisesta ja väestön ja yhteisöjen hyvinvoinnin näkökulmista. Samoista osaajista kilpaillaan kaikilla alueilla ja kansainvälisesti. Alueiden väestönkehitys ei jatkossakaan mahdollista osaajapulan ratkaisemista ilman kansainvälisten osaajien määrän merkittävää kasvua. Näköpiirissä ei kuitenkaan ole laajamittaista osaajien hakeutumista Suomeen.

Kehityksen kääntäminen pitkällä aikavälillä edellyttää vahvaa toimijoiden välistä yhteistyötä, investointeja Suomen ja alueiden kansainväliseen näkyvyyteen ja saumattomasti toimivia palvelupolkuja.

Samalla Suomessa jo olevan väestön työelämään osallistumisen vahvistamiseen ja osaamisen joustavaan kehittämiseen on löydettävä ratkaisuja. Koulutustason nosto on koko Suomea koskeva tavoite, jota tulee vahvistaa kaikilla alueilla. Korkeakoulupaikkojen kohdentuminen vaikuttaa alueellisen elinvoiman rakentamiseen.

LÄHDE: ALUEKEHITTÄMISEN SUUNTAVIIVAT 2040

Huomioitavaa työpajoista:

- Työperusteisen maahanmuuton edistäminen Suomen työvoimatarpeiden tyydyttämiseksi on keskeinen painopiste.
- Koulutuksen saavutettavuuden parantaminen ja ammatillisen koulutuksen arvostuksen nostaminen sekä osaamisen joustava kehittäminen ovat olennaisia tavoitteita.
- Yhteisöjen vastaanottokyvyn kehittäminen ja maahanmuuttajien integroiminen yhteisöihin ja työelämään, erityisesti kotikansainvälistyminen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen.
- maassa jo olevan väestön kyvykkyyksien sekä työelämään osallistumisen vahvistaminen
- Työvoiman jaksamisen vahvistaminen julkisella ja yksityisellä sektorilla
- Pitkän aikavälin ennakointi ja nopea reagointi muuttuviin osaamistarpeisiin ovat keskeisiä haasteita aluekehityksessä ja koulutusjärjestelmässä
- Voimavarojen yhdistäminen suomalaisten alueiden kansainvälisen näkyvyyden vahvistamiseksi
- Kausityövoiman merkitys on monilla alueilla keskeinen tekijä, johon liittyviä haasteita on ratkottava
- Työllisyysalueiden merkitys

Huomioitavaa hallitusohjelmasta:

- Ihmisten työkyvyn ja työhyvinvoinnin vahvistumista sekä työ- ja perhe-elämän yhteenpelavuutta edistetään.
- Työelämän tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta kehitetään.
- Työelämän vastaanottokyvykkyyttä vahvistetaan niin, että esim. osatyökykyisten, maahanmuuttajien, ikääntyneiden sekä matalan koulutustason tehtävissä toimivien henkilöiden työllistyminen paranee. Tarvittavat toimet selvitetään ja laaditaan kehittämisohjelma.

Aluekehittämisen edellytyksiä: Osaaminen ja sivistys

Alueiden menestys ja kansainvälinen kilpailukyky perustuvat korkeaan osaamiseen. Korkea osaamis- ja koulutustaso vahvistaa yhteiskunnallista resilienssiä ja luo edellytyksiä elinvoimalle. Vahva demokratia edellyttää yhteiskunnan jäsenten laajaa sivistystä.

Suomalaisten nuorten koulutustaso on viime vuosina laskenut kansainvälisessä vertailussa keskitason alapuolelle.

Ammatillisen koulutuksen ja elinkeinoelämän yhteistyötä vahvistetaan, jotta ammatillinen koulutus vastaisi paremmin työelämän tarpeisiin. Koulutuksen tarjontaa uudistetaan vastaamaan nykyistä paremmin työ- ja elinkeinoelämän tarpeisiin, vienti- ja teollisuusmaakuntien tarpeet huomioiden. (Hallitusohjelma)

Huomioitavaa:

- Koulutuksen saavutettavuuden parantaminen ja ammatillisen koulutuksen arvostuksen nostaminen sekä osaamisen joustava kehittäminen ovat olennaisia tavoitteita.

Aluekehittämisen edellytys: Osallisuus

Paikallisyhteisöjen ja asukkaiden aktiivinen osallistuminen ja toimiva kansalaisyhteiskunta ovat demokraattisen hyvinvointiyhteiskunnan peruspilareita. Kansalaisyhteiskunta tuottaa osallisuutta, luottamuspääomaa, yhteisöllisyyttä, tasa-arvoa ja luo perustan alueelliselle elinvoimalle ja hyvinvoinnille.

Asukkaiden, hallinnon, kolmannen sektorin, yritysten ja muiden yhteiskunnan toimijoiden keskinäinen luottamus on perustana muutosjoustavuudelle ja uudistumiselle. Se myös vahvistaa turvallisuuden kokemusta.

Laajojen yhteiskunnallisten ja systeemisten muutosten, kuten vihreän siirtymän toteuttaminen edellyttää vahvaa kaikkien yhteiskunnan sektoreiden mukanaoloa ja osallisuuden kokemusta.

LÄHDE: Aluekehittämisen suuntaviivat 2040

Huomioitavaa työpajoista:

- Erialaisten toimijoiden välisen vuoropuhelun vahvistaminen aluekehittämisessä
- Eriytymiskehityksen hillitseminen
- Kohtaamispaikkojen ja turvallisen ympäristön luominen
- Kehittämisen ja päätöksenteon analysointi eri toimijoiden näkökulmista
- Yhteisöjen vastaanottokyvyn kehittäminen ja maahanmuuttajien integroiminen yhteisöihin ja työelämään, erityisesti kotikansainvälistyminen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen.
- Monikulttuurisuuden hyödyntäminen voimavarana

Aluekehittämisen edellytys: Saavutettavuus

Hallitusohjelma: Digitalisaatio, nopeat datayhteydet ja teknologian kehittyminen voivat oikein hyödynnettyinä merkittävästi parantaa ihmisten elämänlaatua, yritysten kilpailukykyä ja työvoiman saatavuutta sekä tehostaa julkista hallintoa. Tavoitteena on tarttua täysimääräisesti uusien teknologioiden ja digitalisaation tarjoamaan potentiaaliin.

Toimivien viestintäyhteyksien saatavuus kaikkialla maassa on alueiden kilpailukyvyn kannalta olennaisen tärkeää. Yhteydet mahdollistavat laajasti paikkariippumattoman työskentelyn ja monipuolisen yritystoiminnan sekä vähentävät liikkumistarvetta ja päästöjä. Maaseuduilla ja saaristoissa korostuu tarve uusille sähköisille palveluille. Toimivilla ja turvallisilla viestintäyhteyksillä päästään kiinni datatalouteen, tekoälyyn, virtuaalitodellisuuteen ja esineiden internetiin.

Sujuva ja turvallinen liikenne ovat edellytys Suomen kilpailukyvyille, alueiden elinvoimalle ja työvoiman liikkuvuudelle. Liikkumisen edellytyksistä huolehditaan koko Suomessa.

Liikennepolitiikan tavoitteena on koko Suomen kasvun ja elinvoiman lisääminen. Liikenneverkkoa kehitetään Suomen saavutettavuuden, kilpailukyvyn ja huoltovarmuuden vahvistamiseksi. Liikennepolitiikalla tuetaan kasvua, investointeja ja työllisyyttä, laajennetaan työssäkäyntialueita, edistetään kestävien liikennemuotojen käytön mahdollisuuksia ja vähennetään päästöjä.

Liikenneverkon toimintavarmuuteen ja kriisinkestävyyteen kiinnitetään entistä suurempaa huomiota. Nykyisiä raideyhteyksiä vahvistetaan kattavasti eri puolilla Suomea. Pyöräilyn ja kävelyn edellytyksiä parannetaan.

Huomioitavaa (hallitusohjelma)

- Yhteys Liikenne 12-suunnitelmaan
- Lentoliikennestrategia

Aluekehityksen toimintatavat

*Tähän osioon on koottu
jatkovalmistelun pohjaksi
työskentelyn perusteella nousseita
näkökulmia, jotka liittyvät
toimintatapoihin*

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Aluekehittämisen toimintatavat

• Ministeriöiden ja alueiden yhteistyö

- Ministeriöiden yhteistyö aluetason kanssa ja systemaattinen vuoropuhelu ovat tärkeitä.
- **Aluekehittämisen keskustelut:** Maakuntien ja ministeriöiden välinen vuosittainen keskustelu vahvistaa erilaisten alueiden tarpeiden huomioimista päätöksenteossa. Keskusteluja voidaan toteuttaa erilaisilla tavoilla.
- **Kansallisten ja alueellisten toimien yhteyden vahvistaminen eri politiikkalohkoilla:** esimerkiksi kansallisten ja alueellisten innovaatiostrategioiden yhteyden ja kansallisen älykkään erikoistumisen koordinaation parantaminen
- **Yhteistyön resursointi:** Ministeriöiden ja alueiden välistä yhteistyötä on tarpeen vahvistaa ja varata resursseja tähän tarkoitukseen.

• Alueiden välinen yhteistyö

- Yhteisenä tavoitteena koko Suomen elinvoimaisuuden vahvistaminen
- Tunnistetaan alueiden vahvuudet kokonaisuudessa ja lisätään yhteisesti kansainvälistä näkyvyyttä yhdistämällä voimavaroja
- Lisätään yliaalueelliseen kehittämiseen kohdennettavia resursseja aluekohtaisten kehittämistoimien rinnalla

• Laaja-alainen yhteistyö eri toimijoiden kesken

- Vahvistetaan alueiden uudistumisen neuvottelukunnan roolia aluekehittämiseen vaikuttavien asioiden yhteen kokoajana ja linjaajana
- Jatketaan ja vahvistetaan laajaa yhteistyötä aluekehittämisen tilannekuvan muodostamisessa
- Aluekehittämisestä vastaavat tahot varmistavat eri sidosryhmien tiiviin yhteistyön sekä alueellisella että kansallisella tasolla

• Muutosjoustavuuden vahvistaminen

- Kehitetään aluekehittämistoimien ja toimijoiden kyvykkyyttä joustaa nopeasti muuttuvissa olosuhteissa

Lähteinä valmistelussa on käytetty:

- [Aluekehittämisen suuntaviivat 2040](#)
- [Petteri Orpon hallitusohjelma](#)
- [Aluekehittämispäätös 2019 – 2023](#)
- Aluekehittämispäätöksen valmistelun työpaja-aineistot

Annathan kommenttisi otakantaa.fi -
palvelussa 17.11.2023 mennessä

Kommenttikierroksen kysymykset

1. Ovatko aluekehittämispäätökseen valmistellut 3 painopistettä, jotka kuvaavat aluekehittämisen keskeisiä painopisteitä hallituskaudella ja yleistä tavoitetilaa, kannatettavat ja aluekehittämisen kannalta relevantit?
2. Ovatko aluekehittämispäätökseen valmistellut poikkileikkaavat näkökulmat määritettyjen painopisteiden ja aluekehittämisen kannalta relevantit ja kannatettavat?
3. Ovatko aluekehittämisen edellytyksinä kuvatut näkökulmat kannatettavat ja aluekehittämisen kannalta relevantit?
4. Puuttuuko mielestäsi jokin aluekehittämisen kannalta keskeinen näkökulma, jonka tulisi olla painopisteissä, poikkileikkaavissa teemoissa tai aluekehittämisen edellytyksissä? Mikä (perustele näkemyksesi)?
5. Laadukas elinympäristö ja monimuotoinen luonto
 - a) Minkä tulisi muuttua (poikkileikkaavat teemat ja aluekehittämisen edellytykset huomioiden) nykytilaan verrattuna? Mitä painopisteeseen liittyviä muutostarpeita tunnistat, joihin tällä hallituskaudella tulisi puuttua, jotta aluekehittämisen tavoitteissa edistytään?
 - b) Mikä tai mitkä olisivat keskeisimpiä valtioneuvostotason toimia tämän muutoksen aikaansaamisessa tällä hallituskaudella? Miten edistymistä voidaan mitata?
6. Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt
 - a) Minkä tulisi muuttua (poikkileikkaavat teemat ja aluekehittämisen edellytykset huomioiden) nykytilaan verrattuna? Mitä painopisteeseen liittyviä muutostarpeita tunnistat, joihin tällä hallituskaudella tulisi puuttua, jotta aluekehittämisen tavoitteissa edistytään?
 - b) Mikä tai mitkä olisivat keskeisimpiä valtioneuvostotason toimenpiteitä tämän muutoksen aikaansaamisessa tällä hallituskaudella? Miten edistymistä voidaan mitata?
7. Kestävä elinvoima ja investoinnit
 - a) Minkä tulisi muuttua (poikkileikkaavat teemat ja aluekehittämisen edellytykset huomioiden) nykytilaan verrattuna? Mitä painopisteeseen liittyviä muutostarpeita tunnistat, joihin tällä hallituskaudella tulisi puuttua, jotta aluekehittämisen tavoitteissa edistytään?
 - b) Mikä tai mitkä olisivat keskeisimpiä valtioneuvostotason toimenpiteitä tämän muutoksen aikaansaamisessa tällä hallituskaudella? Miten edistymistä voidaan mitata?
8. Aluekehittämisen toimintatavat
 - a) Miten kehittäisit aluekehittämisen toimintatapoja tällä hallituskaudella - ovatko kuvatut toimintatavat relevantteja ?
 - 8. b) Mitä aluekehittämisen toimintatavoilla tulee tavoitella?